

Установа адукацыі

“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

Факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый
Кафедра гісторыі Беларусі і музейзнаўства

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедрай

_____ Д.В. Герасіме́нак

“ ___ ” _____ 2020 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

_____ Ю.М.Галкоўская

“ ___ ” _____ 2020 г.

ВУЧЭБНА – МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

КУЛЬТУРНА-АДУКАЦЫЙНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ МУЗЕЯЎ

па спецыяльнасці II ступені вышэйшай адукацыі
1-23 80 02 Музейзнаўства, кансервацыя і рэстаўрацыя
гісторыка-культурных аб’ектаў
прафілізацыя Культурная спадчына і музейлогія

Складальнік:

дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і музейзнаўства, кандыдат
культуралогіі І.Г. Лупашка

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні Савета ўніверсітэта

17.11.2020 пратакол № 2

Складальнік:

Луцашка І.Г., дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат культуралогіі

Рэцэнзенты:

Я.Л. Іванова, намеснік дырэктара па лічбавых тэхналогіях і сувязях з грамадскасцю Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь; кандыдат культуралогіі;

С.А. Пацыенка, дацэнт кафедры менеджменту сацыяльна-культурнай дзейнасці ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі, дацэнт.

Разгледжаны і рэкамендаваны да зацвярджэння:

*кафедрай гісторыі Беларусі і музеязнаўства
(пратакол ад 2020 г. №);*

*Саветам факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый
(пратакол ад 2020 г. №)*

ЗМЕСТ

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	4
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	6
2.1 План-канспект лекцый	6
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	9
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	9
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	11
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	11
4.2 Пытанні да заліку	12
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	12
5.1 Тэматычны план	12
5.2 Асноўная літаратура	13
5.3 Дадатковая літаратура	14

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

У сучасных умовах значная ўвага надаецца развіццю музейнай справы. Культурна-адукацыйная дзейнасць – адзін з асноўных напрамкаў музейнай дзейнасці, значны складнік у працэсе музейнай камунікацыі. Такія абставіны робяць вучэбную дысцыпліну «Культурна-адукацыйная дзейнасць музеяў» надзвычай актуальнай і важнай у працэсе падрыхтоўкі магістрантаў.

Мэтай выкладання вучэбнай дысцыпліны «Культурна-адукацыйная дзейнасць музеяў» з'яўляецца вывучэнне магістрантамі гістарычных асноў і тэарэтычных аспектаў культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў, а таксама сучасных тэндэнцый у гэтай галіне.

У адпаведнасці з мэтай вызначаны наступныя *задачы*:

- прасачыць на фактычным матэрыяле гісторыю развіцця культурна-адукацыйнага кірунку музейнай дзейнасці;
- засвоіць агульныя тэарэтычныя палажэнні музейнай педагогікі як асновы культурна-адукацыйнай дзейнасці;
- сфарміраваць дакладнае ўяўленне аб метадыцы распрацоўкі і правядзення базавых форм культурна-адукацыйнай дзейнасці;
- азнаёміць з інавацыйнымі формамі культурна-адукацыйнай дзейнасці;
- вывучыць вопыт выкарыстання сучасных інфармацыйных тэхналогій у культурна-адукацыйнай дзейнасці.

Зместам вучэбнай дысцыпліны «Культурна-адукацыйная дзейнасць музеяў» прадугледжана фарміраванне наступных кампетэнцый у адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі II ступені па спецыяльнасці 1-23 80 02 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны (культурная спадчына і музейлогія):

- СК-9. Быць здольным аналізаваць рэпрэзентатыўныя тэхнікі музейных экспазіцый у пытанні канструявання культурнай ідэнтычнасці.

Пасля вывучэння дысцыпліны магістранты павінны *ведаць*:

- асноўныя гістарычныя этапы ў развіцці культурна-адукацыйнай дзейнасці айчынных музеяў;
  - агульныя тэарэтычныя палажэнні музейнай педагогікі як асновы культурна-адукацыйнай дзейнасці
  - найноўшыя тэндэнцыі ў галіне культурна-адукацыйнай дзейнасці;
- умець*:
- аналізаваць і выкарыстоўваць тэарэтычныя палажэнні музейнай педагогікі;

- арыентавацца ў навуковых даследаваннях па праблемах музейнай камунікацыі;

- вызначаць аптымальныя формы культурна-адукацыйнай работы для розных катэгорый музейнай аўдыторыі;

- прымяняць на практыцы атрыманыя тэарэтычныя веды ў галіне культурна-адукацыйнай дзейнасці (умець распрацаваць і правесці базавыя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці).

Для больш глыбокага засваення матэрыялу, акрамя аўдыторных заняткаў, у якасці самастойнай работы прадугледжваецца наведванне магістрантамі музеяў, выстаў, прагляд і аналіз мультымедычных матэрыялаў.

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны “Культурна-адукацыйная дзейнасць музеяў” выкарыстоўваюцца сучасныя метады навучання і камп’ютарныя тэхналогіі.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне дысцыпліны адведзена ўсяго 108 гадзін, з іх аўдыторных – 36 гадзін (лекцыі – 24, семінары – 12). Для завочнага навучання – 12 аўдыторных гадзін, з якіх лекцыі – 8 гадзін, семінары – 4 гадзіны. Рэкамендаваная форма кантролю – залік.

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны

Задачы, структура і змест курса вучэбнай дысцыпліны “Культурна-адукацыйная дзейнасць”. Вучэбна-метадычнае забеспячэнне. Агульная характарыстыка крыніц і літаратуры. Навуковыя працы М.Юхневіч і Б. Сталярова. Музейныя часопісы як крыніца па вывучэнні практычнага вопыта музеяў. Асноўныя паняцці: культурна-адукацыйная дзейнасць, музейная педагогіка, музейная камунікацыя, музейная аўдыторыя і інш. Адукацыйна-выхаваўчая функцыя музеяў. Пераасэнсаванне яе зместу ў залежнасці ад гісторыка-культурнай сітуацыі ў грамадстве.

Тэма 1 Асноўныя этапы культурна-адукацыйнай дзейнасці айчынных музеяў

Культурна-адукацыйная дзейнасць як адзін з асноўных кірункаў дзейнасці музея, пасродкам якога рэалізуецца функцыя адукацыі і выхавання. Залежнасць культурна-адукацыйнай дзейнасці музея ад сацыякультурнай сітуацыі. Асноўныя этапы культурна-адукацыйнай дзейнасці айчынных музеяў (па М.Юхневіч). Характарыстыка асноўных этапаў: 1870-1890-я гг. – сяр. 1920-х гг. – асветніцкая мадэль музея (“пазашкольная адукацыя”, “культурна-асветніцкая работа”); к. 1920-х – 1950-я гг. – зацвярджэнне палітызаванай мадэлі (“палітыка-асветніцкая дзейнасць”, “масавая работа”); пач. 1960-х гг. – сяр. 1980-х гг. – інфарматыўная мадэль музея (“навукова-асветніцкая”, “ідэйна-выхаваўчая работа”); к. 1980-х гг. – 1990-я гг. – камунікатыўная мадэль музея (“культурна-адукацыйная дзейнасць”). Сутнасць культурна-адукацыйнай дзейнасці сучасных музеяў. “Сацыяльны эффект” як ацэнка культурна-адукацыйнай дзейнасці музея.

Тэма 2 Музейная педагогіка як тэарэтычная аснова культурна-адукацыйнай дзейнасці

Гістарычныя перадумовы фарміравання музейнай педагогікі (экскурс у музейную педагогіку Германіі). Пачатак фарміравання музейнай педагогікі на мяжы XIX–XX ст.ст. Змест і паходжанне тэрміна “музейная педагогіка”. Размежаванне паняццяў “музейная педагогіка” і “культурна-адукацыйная дзейнасць”. Музейная педагогіка як інтэграцыйная навуковая дысцыпліна, якая даследуе адукацыйныя аспекты музейнай камунікацыі і метадычна

забяспечвае культурна-адукацыйную дзейнасць музея. Тэарэтычныя асновы музейнай педагогікі. Паняцці і катэгорыі музейнай педагогікі. Роля музейнага прадмета і музейнага асяроддзя ў арганізацыі музейна-адукацыйнага працэсу.

Дзіцячыя музеі. Дзейнасць М.Бартрама, Я.Мексіна, А. Зеленка. Дзейнасць дзіцячых музеяў у ЗША.

Асноўныя накірункі сучаснай музейнай педагогікі: спецыфіка музейнай адукацыі, інтэграцыя музея ў сістэму адукацыйных інстытутаў, музейная аўдыторыя, культурна-адукацыйная дзейнасць ў эпоху масавых інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій і інш.

Тэма 3 Музейная аўдыторыя і яе вывучэнне

Музейная аўдыторыя як сукупнасць людзей, на якіх скіравана ўздзеянне музея. Віды музейнай аўдыторыі: рэальная і патэнцыяльная, пастаянная і нестабільная, традыцыйная і новая (людзі з абмежаванымі магчымасцямі, асобы “трэцяга ўзросту”, мігранты і інш.). Асноўныя параметры для характарыстыкі музейнай аўдыторыі: сацыяльна-дэмаграфічныя прыкметы, ступень актыўнасці ў адносінах да музея, узровень “музейнай культуры” і інш. Дынаміка музейнай аўдыторыі.

Музейная аўдыторыя як аб’ект сацыялагічнага вывучэння. Сегментацыя музейнай аўдыторыі. Сацыялагічныя даследаванні ў музеі. Асноўныя аспекты даследавання музейнай аўдыторыі: структура аўдыторыі, успрыняцце экспазіцыі, выніковасць культурна-адукацыйных праграм. Метады даследавання: апытанне (анкетаванне, інтэрв’ю), назіранне, вывучэнне музейнай дакументацыі, псіхалагічны эксперымент. Методыка збора першаснай сацыялагічнай інфармацыі ў музеі. Праблема “зваротнай сувязі”.

Вывучэнне наведвальніка ў замежных музеях (буйныя сацыялагічныя даследаванні ў музеях ЗША, Канады, Вялікабрытаніі). Вывучэнне музейнай аўдыторыі ў СССР. Расійскія праграмы сацыялагічных даследаванняў у музеі («Музейны манітор»). Беларуская праграма вывучэння наведвальнікаў краязнаўчых музеяў “Музей і наведвальнік” (1998-1999).

Тэма 4 Псіхалагічныя асаблівасці і методыка працы з рознымі катэгорыямі музейнай аўдыторыі

Музейная аўдыторыя як аб’ект вывучэння музейнай псіхалогіі.

Праца з дзецьмі дашкольнага, малодшага і сярдняга школьнага ўзросту: псіхалагічныя асаблівасці і спецыфіка зрокавага ўспрымання. Методыка музейнай работы з дзецьмі рознага ўзросту.

Асаблівасці музейнай работы са старшымі школьнікамі і студэнцкай моладдзю: псіхалагічныя адметнасці і метадычныя прыёмы.

Музей і школа: шляхі ўзаемадзеяння. Адукацыйная прастора музея і школы. Традыцыйныя і інавацыйныя формы ўзаемадзеяння музея і школы.

Спецыфіка работы з сямейнымі наведвальнікамі. Праграмы для сямейных наведвальнікаў у айчынных і замежных музеях.

Праца з людзьмі “трэцяга ўзросту”. Спецыяльныя праекты.

Інклюзія ў музеі: агульныя правілы. Замежны і айчыны вопыт. Інклюзіўныя праекты і праграмы Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Тэма 5 Формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў

Характарыстыка базавых форм культурна-адукацыйнай дзейнасці (па М.Юхневіч). Асноўныя характарыстыкі базавых форм культурна-адукацыйнай дзейнасці: традыцыйныя – новыя, дынамічныя – статычныя, групавыя – індывідуальныя, задвальняючыя запатрабаванасць у пазнанні – задавальняючыя запатрабаванасць у рэкрэацыі, якія мяркуюць актыўны ўдзел аўдыторыі – пасіўны ўдзел аўдыторыі. Дадатковыя характарыстыкі: простыя – комплексныя, разавыя – цыклавыя, для аднароднай – разнароднай аўдыторыі, унутрымuseumныя – па-за музейныя, камерцыйныя – некамерцыйныя.

Традыцыйныя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў (экскурсія, лекцыя, кансультацыя, клуб (гурток, студыя), сустрэча з цікавым чалавекам, канцэрт (вечарына), музейнае свята, музейная гульня і інш.): асноўныя характарыстыкі.

Сучасныя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў: музейна-педагагічныя заняткі і праграмы, музейная анімацыя, музейныя квэсты і квізы, онлайн-формы працы з аўдыторыяй і інш.

Асаблівасці культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў розных профіляў. Адметнасці арганізацыі культурна-адукацыйнай дзейнасці ў музеях-запаведніках, мемарыяльных музеях.

Эфектыўныя і перспектыўныя кірункі культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў у сучасных умовах. Вопыт вядучых айчынных і замежных музеяў.

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, выкананне пісьмовых заданняў па асобных раздзелах дысцыпліны, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, творчыя заданні ў ходзе самастойнай кіруемай работы магістрантаў (стварэнне электронных прэзентацый, напісанне творчай работы і інш.).

Семінарскія заняткі для магістрантаў завочнай формы навучання

Семінар 1 Музейная педагогіка як тэарэтычная аснова культурна-адукацыйнай дзейнасці. Музейная аўдыторыя і яе вывучэнне.

Семінарскія заняткі прадугледжваюць падрыхтоўку і абмеркаванне паведамленняў па пытаннях 1, 2, 4, 5, падрыхтоўку рэфератаў і мультымедычных прэзентацый па пытанні 3.

1. Гістарычныя перадумовы фарміравання музейнай педагогікі.
Дзейнасць А.Ліхтварка, Г.Кершенштейнера, Г.Фройдзенталя, А. Рейхвейна.
2. Паняцці і катэгорыі музейнай педагогікі.
3. Дзіцячыя музеі. Дзейнасць М.Бартрама, Я.Мексіна, А. Зеленка.
Дзейнасць дзіцячых музеяў у ЗША.
4. Музейная аўдыторыя.
5. Сацыялагічны і псіхалагічны кірункі вывучэння музейнай аўдыторыі.

Семінар 2 Псіхалагічныя асаблівасці і методыка працы з рознымі катэгорыямі музейнай аўдыторыі. Формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў

Семінарскія заняткі прадугледжваюць падрыхтоўку і абмеркаванне паведамленняў па пытаннях 1–3. Пытанні 4,5 прадугледжваюць азнаямленне з культурна-адукацыйнай дзейнасцю канкрэтных музеяў шляхам

падрыхтоўкі магістрантамі мультымедыйных прэзентацый. Альтэрнатыўным варыянтам з'яўляецца наведванне музеяў Мінска і азнаямленне на практыцы з сучаснымі формамі культурна-адукацыйнай дзейнасці.

1. Базавыя і дадатковыя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў. Асноўныя характарыстыкі.
2. Інавацыйныя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў.
3. Спецыфіка музейнай працы з рознымі катэгорыямі музейнай аўдыторыі.
4. Вопыт працы беларускіх музеяў з “новымі” катэгорыямі музейнай аўдыторыі.
5. Асаблівасці культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў розных профіляў. Вопыт айчынных і замежных музеяў.

4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы

Самастойная работа разлічана на развіццё самастойнага і творчага мыслення ў магістрантаў. Форма выканання работы – падрыхтоўка мультымедычных прэзентацый па тэмах семінарскіх заняткаў.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем самастойнай работы з’яўляецца бягучым і рэалізуецца праз электронную пошту, індывідуальныя кансультацыі, падчас лекцыйных і семінарскіх заняткаў, а таксама падчас правядзення заліка

4.2 Пытанні да заліку

1. Асноўныя этапы культурна-адукацыйнай дзейнасці айчынных музеяў.
2. Гістарычныя перадумовы фарміравання музейнай педагогікі.
3. Музейна-педагагічныя ідэі ў дзейнасці А.Ліхтварка, Г.Кершенштейнера, Г.Фройдзенталя, А. Рейхвейна.
4. Дзіцячыя музеі пач. XX ст. Дзейнасць М.Бартрама, Я.Мексіна, А. Зеленка.
5. Асноўныя паняцці і катэгорыі музейнай педагогікі.
6. Музейная аўдыторыя і яе вывучэнне.
7. Псіхалагічныя асаблівасці дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Методыка працы з гэтымі катэгорыямі наведвальнікаў.
8. Псіхалагічныя асаблівасці сярэдніх і старэйшых школьнікаў. Методыка працы з гэтымі катэгорыямі наведвальнікаў.
9. Спецыфіка працы з моладзевай аўдыторыяй.
10. Сямейныя наведвальнікі ў музеі. Спецыфіка і методыка працы.
11. Музейная інклюзія: асноўныя правілы.
12. Класіфікацыя форм культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў.
13. Базавыя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў. Асноўныя і дадатковыя характарыстыкі.
14. Інавацыйныя формы культурна-адукацыйнай дзейнасці.
15. Асаблівасці культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў розных профіляў.

5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

5.1 Тэматычны план

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		
	Усяго	Лекцыі	Семінарскія заняткі
Уводзіны	2	2	
Тэма 1 Асноўныя этапы культурна-адукацыйнай дзейнасці айчынных музеяў	6	4	2
Тэма 2 Музейная педагогіка як тэарэтычная аснова культурна-адукацыйнай дзейнасці	6	4	2
Тэма 3 Музейная аўдыторыя і яе вывучэнне	6	4	2
Тэма 4 Псіхалагічныя асаблівасці і метадыка працы з рознымі катэгорыямі музейнай аўдыторыі	7	4	3
Тэма 5 Формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў	9	6	3
Разам	36	24	12

Прыкладны тэматычны план для завочнай формы навучання

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		
	Усяго	Лекцыі	Семінарскія заняткі
Уводзіны	1	1	
Тэма 1 Асноўныя этапы культурна-адукацыйнай дзейнасці айчынных музеяў	1	1	
Тэма 2 Музейная педагогіка як тэарэтычная аснова культурна-адукацыйнай дзейнасці	2	1	1
Тэма 3 Музейная аўдыторыя і яе вывучэнне	2	1	1
Тэма 4 Псіхалагічныя асаблівасці і методыка працы з рознымі катэгорыямі музейнай аўдыторыі	3	2	1
Тэма 5 Формы культурна-адукацыйнай дзейнасці музеяў	3	2	1
Разам	12	8	4

5.2 Асноўная літаратура

1. Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб культуры, 20 ліпен. 2016 г., № 413-3 // Нацыянальны прававы інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]. – Мінск, 2003 – 2017 . – Рэжым доступу : <http://www.pravo.by/document/?guid=12551&p0=Нк1600413&p1=1>. – Дата доступу : 24.12.2019.
2. Комплекснае сацыялагічнае даследаванне работы музеяў Беларусі з аўдыторыяй // Аператыўная інфармацыя па праблемах культуры і мастацтва: Навукова-інфарм. зб. Вып. 1 / Нац. б-ка Беларусі. – Мн., 2000.–108 с.
3. Максимова, А.С. Руководство по исследованиям посетителей музея / А.С. Максимова, С. А.Рюмина, Л.В. Лобанова . – М.: Политех, 2016. – 117 с.
4. Музейная адукацыя і музейная справа ў Рэспубліцы Беларусь: стан, тэндэнцыі, перспектывы : матэрыялы рэспубліканскай навукова-

практичнай канферэнцыі 24 лістапада 2011 г. / [рэдкал.: М. А. Бяспалая (старш.) і інш.]. - Мінск : [б. в.], 2012. - 143 с.

5. Музейная педагогика за рубежом: Работа музеев с детской аудиторией / Российский ин-т культурологии, Лаборатория музейного проектирования; сост. М.Ю. Юхневич. – М., 1997 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.future.museum.ru/lmp/edu/child3.htm>– Дата доступа : 24.12.2019.

6. Сборник трудов Творческой лаборатории "Музейная педагогика" Кафедры музейного дела / М-во культуры Рос. Федерации. Акад. переподгот. работников искусства, культуры и туризма; Сост. И. М. Коссова. - М. : Акад. переподгот. работников искусства, культуры и туризма Рос. Федерации, 2003- (ООО Реал-Групп). - Вып. 4: Музей для всех. - 2003 (ООО Реал-Групп). - 195, [1] с. : табл.

7. Столяров, Б. А. Музейная педагогика : история, теория, практика : учебное пособие / Б.А. Столяров. - Москва : Высшая школа, 2004. - 215, [1] с.

8. Юхневич, М.Ю. Я поведу тебя в музей: Учеб. пособие по музейной педагогике / Ю.М. Юхневич /М-во культуры РФ. Рос. ин-т культурологии. – М., 2001. – 223 с.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Ваньшин, С. Н. Социокультурная реабилитация инвалидов музейными средствами: Метод. пособ./ С.Н. Ваньшин, О.П. Ваньшина— 2-е изд., испр. и доп. — М.: Изд-во ГДМ, 2009. — 76 с.

2. Галинская, А.В. Культурно-образовательная деятельность военно-исторических музеев по сохранению культурного наследия / А.В. Галинская // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. - 2018. - № 1 (29). - С. 178-186.

3. Качан, М. Музейная педагогика. Голландский опыт / М.Качан, С. Мартинсон, Л. Чернявская // Мир музея. – 2011. - №8. – С. 32 – 34.

4. Копелянская, Н. Подростки в музее: что важно для них? / Н. Копелянская, Л. Коган-Лернер // Мир музея. – 2012. - №10. – С. 23 – 26.

5. Культурно-образовательная деятельность музея. Методы работы музеев по привлечению посетителей. Из зарубежного и российского опыта: дайджест / М-во культуры Свердл. обл., Свердл. обл. краевед. музей, Центр инновационных музейных технологий; сост. Е. А. Титова; отв. за вып. С. К. Швецова. – Екатеринбург, 2015. – 56 с.

6. Мацкевич, М.В. Музейный посетитель – «Великий немой»: время игры или диалога / М.В. Мацкевич // Музей и его аудитория. Маркетинговая стратегия. Сборник трудов творческой лаборатории «Музейная педагогика»

кафедры музейного дела. Вып.7 – М.: АПРИКТ, 2006 – С.143 – 147.

7. Медведева, Е.Б. Музейная аудитория и методы общения с публикой / Е.Б. Медведева // Музей. – 2014. - №4. – С. 35 – 37.

8. Музей и образование : сборник научных трудов / [редкол.: Н. И. Ивановская и др. ; науч. ред. С. Т. Махлина]. - Санкт-Петербург : [б. и.], 1999. - 119 с.

9. Музейная педагогика : из опыта методической работы / под ред.: А. Н. Морозовой, А. В. Мельниковой. - Москва : Сфера, 2006. - 416 с.

10. Музейная педагогіка. Праблемы арганізацыі работы з дзецьмі : навукова-метадычны зборнік / [уклад. В. У. Мірончык]. - Мінск : [б. в.], 1997. - 70, [2] с. - (Музейныя сшыткі).

11. Панкратова, Т.Н. Занятия и сценарии с элементами музейной педагогики для младших школьников: первые шаги в мир культуры : учебно-методическое пособие. - Москва : ВЛАДОС, 2000. - 158, [1] с.